

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 19 juni 2019

Mål nr

B 549-19

PARTER

Klagande

Mohammed Abdirahman Salad, 19790926-0635

Medborgare i Etiopien

Frihetsberövande: Häktad

c/o Waldenström

Svartbäck 100

733 92 Sala

Ombud och offentlig försvarare: Advokat Lars Engstrand

Advokatfirman NORDIA KB

Box 70389

107 24 Stockholm

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. Viktor Henriksson Thomasson

Fyrspannsvägen 3 B Lgh 1001

131 48 Nacka

Ombud och målsägandebiträde: Advokat Fredrik Zettergren

Advokatfirman Zettergren & Lagercrantz AB

Box 221

101 24 Stockholm

SAKEN

Människorov m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2019-01-09 i mål B 10482-18

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen, som inte meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt, bedömer människorovet mot Viktor Thomasson enligt 4 kap. 1 § första stycket brottsbalken och konstaterar att Mohammed Salad ska dömas också för grov misshandel samt bestämmer påföljden i enlighet med hovrättens domslut.

Hovrättens domslut står därmed fast.

Lars Engstrand ska få ersättning för försvaret av Mohammed Salad i Högsta domstolen med 44 144 kr. Av beloppet avser 25 530 kr arbete, 8 855 kr tidsspillan, 930 kr utlägg och 8 829 kr mervärdesskatt.

Fredrik Zettergren ska få ersättning för biträdet åt Viktor Thomasson i Högsta domstolen med 15 525 kr. Av beloppet avser 12 420 kr arbete och 3 105 kr mervärdesskatt.

Staten ska svara för kostnaden för försvararen och målsägandebiträdet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Mohammed Salad har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalen för människorov, människorov som är mindre grovt, övergrepp i rättssak, grov misshandel, bedrägeri och olaga tvång samt befria honom från skyldigheten att utge skadestånd. Om Högsta domstolen fastställer hovrättens dom i ansvarsdelen har han yrkat att människorovet mot Viktor Thomasson ska bedömas som mindre grovt samt, under alla förhållanden, att längden på fängelsestraffet ska sättas ned.

Riksåklagaren och Viktor Thomasson har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har, med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit styrkt beträffande gärningarna, meddelat prövningstillstånd när det gäller

- rubricering av den gärning som hovrätten har bedömt som människorov enligt 4 kap. 1 § första stycket brottsbalken (p. 1 a i hovrättens domslut),
- huruvida människorov konsumerar grov misshandel (3 kap. 6 § brottsbalken) samt
- påföljd.

Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Mohammed Salad åtalades för bl.a. grov misshandel (3 kap. 6 § brottsbalken) och människorov (4 kap. 1 § första stycket brottsbalken) begångna mot Viktor Thomasson. Enligt åklagaren hade Mohammed Salad gemensamt och i samförstånd med andra bemäktigat sig och fört bort Viktor Thomasson och en kamrat till honom i syfte att skada dem eller utöva utpressning. Under frihetsberövandet hade gärningsmännen misshandlat Viktor Thomasson, dels i en bil, dels på en okänd plats där man tillfälligt lämnat bilen, dels i en lägenhet. Frihetsberövandet pågick i cirka åtta timmar och avbröts genom att Viktor Thomasson lyckades fly från lägenheten.

2. Tingsrätten dömde Mohammed Salad för grov misshandel och människorov, mindre grovt brott (4 kap. 1 § andra stycket brottsbalken) avseende Viktor Thomasson. Han dömdes dessutom för olaga tvång, bedrägeri, övergrepp i rättssak avseende Viktor Thomassons kamrat och för narkotikabrott. Påföljden bestämdes till fängelse i två år och sex månader.

3. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom på så sätt att Mohammed Salad har dömts för människorov enligt 4 kap. 1 § första stycket brottsbalken. Därutöver har hovrätten dömt honom för övergrepp i rättssak avseende Viktor Thomasson samt för människorov som är mindre grovt avseende kamraten. Hovrätten har bestämt påföljden till fängelse i fem år och sex månader.

Frågorna i målet

4. Målet gäller i första hand om det människorov som Mohammed Salad har gjort sig skyldig till mot Viktor Thomasson ska bedömas enligt första eller andra stycket i 4 kap. 1 § brottsbalken. En ytterligare fråga är om det förhål-

landet att Mohammed Salad döms för människorov medför att han inte ska dömas särskilt för den misshandel som begicks i anslutning till människorovet, dvs. om misshandelsbrottet ska anses konsumerat av människorovet.

Den rättsliga regleringen avseende människorov

5. Den som bemäktigar sig och för bort eller spärrar in ett barn eller någon annan med uppsåt att skada honom eller henne till liv eller hälsa eller att tvinga honom eller henne till tjänst eller att utöva utpressning, döms för människorov till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst 18 år, eller på livstid (4 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst sex år (andra stycket).

6. Människorov är en kvalificerad form av olaga frihetsberövande (jfr 4 kap. 2 § brottsbalken). Frihetsberövandet ska bestå i att offret förs bort eller spärras in. Vidare måste gärningen innebära att gärningsmannen samtidigt med frihetsberövandet (eller dessförinnan) har bemäktigat sig offret, dvs. skaffat sig en tills vidare bestående maktposition över honom eller henne. Slutligen måste gärningsmannen ha uppsåt att skada den bortförde eller inspärrade till liv eller hälsa, tvinga honom eller henne till tjänst eller utöva utpressning (enligt definitionen i 9 kap. 4 § brottsbalken, dvs. brott som innebär ekonomisk förmögenhetsöverföring). Det krävs inte att det som uppsåtet avser har fullföljts utan brottet är fullbordat så snart ett bortförande eller inspärrande med uppsåt av det aktuella slaget har skett. (Jfr bl.a. Nils Jareborg m.fl., *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2 uppl. 2015, s. 44 ff.)

Allmänt om straffvärde och gradindelning

Om straffvärdebedömningen

7. Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den

samlade brottslighetens straffvärde (29 kap. 1 § brottsbalken). Bestämmelsen ger uttryck för att straffvärdet utgör utgångspunkten för påföljdsbestämningen och återspeglar de grundläggande straffrättsliga principerna om proportionalitet och ekvivalens.

8. Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen har inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon har haft. Hänsyn ska särskilt tas till om gärningen har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. (29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken.) Härutöver anges i 2 och 3 §§ vissa försvårande och förmildrande omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för den särskilda brottstypen, ska beaktas vid straffvärdebedömningen.

Om gradindelning och relationen till straffvärdebedömningen

9. Vid gradindelade brott är varje grad att se som en egen brottstyp med egen straffskala. Straffskalan ger uttryck för hur allvarligt lagstiftaren ser på brottet. Av hänvisningen i 29 kap. 1 § brottsbalken till den för brottet tillämpliga straffskalan följer att gradindelningen i princip måste ske före straffvärdebedömningen. (Se ”Brevinkastet” NJA 2018 s. 574 p. 19.)

10. Gradindelningen ska göras med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet. De omständigheter som anknyter till rekvisiten i straffbestämmelsen bildar här utgångspunkten. (Se t.ex. ”De upprepade förfalskningarna” NJA 2018 s. 378 p. 15.)

11. Frågan om gradindelningen hänger nära samman med straffvärdebedömningen. Detta gäller särskilt när det i lagtexten inte anges några särskilda kvalifikationsgrunder till ledning för bedömningen av till vilken svårhetsgrad ett brott är att hänföra. Det är därför inte uteslutet att redan vid

gradindelningen väga in faktorer som annars främst påverkar straffvärdet och som saknar direkt anknytning till de grundläggande rekvisiten för brottet (se t.ex. ”Skärpet” NJA 2017 s. 1129 p. 8 med där gjorda hänvisningar). Det innebär att vissa av de försvårande och förmildrande omständigheter som anges i 29 kap. 2 och 3 §§ brottsbalken kan få betydelse vid gradindelningen.

Närmare om gradindelning och straffvärdebedömning vid människorov

12. Lagtexten ger ingen närmare ledning för när ett människorov ska hänföras till det första respektive andra stycket i 4 kap. 1 § brottsbalken.

13. Bestämmelserna om människorov tillkom på Lagrådets förslag och godtogs utan ändringar eller tillägg av departementschefen och riksdagen. Lagrådet ansåg att de grävsta fallen av frihetsberövande borde behandlas i en egen paragraf och framhöll särskilt bortförande av barn, som kan ske i otuktsyfte, för utpressning eller eventuellt för att ta livet av barnet (se prop. 1962:10 del B s. 417 f.). Lagtexten träffar emellertid även andra frihetsberövanden än sådana som Lagrådet särskilt tog upp.

14. Lagrådet ansåg att straffet kunde bestämmas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller – med hänsyn främst till sådana fall då det funnits uppsåt att döda – till fängelse på livstid. Lagrådet anförde vidare att eftersom det inte är uteslutet att en sådan gärning som faller under stadgandet emellanåt kan vara mindre grov, borde det finnas en straffskala även för sådana fall; fängelse i högst sex år. (Se a. prop. s. 418.)

15. Det särskilda straffstadgandet avseende människorov motiverades alltså av att vissa frihetsberövanden framstår som särskilt allvarliga. Kännetecknande för dessa är att de utgör s.k. instrumentella gärningar, dvs. de begås i syfte att uppnå ett längre bort liggande mål, nämligen att allvarligt skada andra människor, att tvinga dem till tjänst eller att utöva utpressning. För att uppnå detta mål tar gärningsmannen makten över samt använder sig av och utnyttjar

en annan människa. Straffvärdet för den typen av gärningar är högt. Detta återspeglas i den stränga straffskalan i 4 kap. 1 § första stycket brottsbalken.

16. Gärningar som motsvarar människorov i lagtextens bemärkelse kan emellertid vara av mycket skilda slag och i enskilda fall sakna den särskilt grova karaktär som föranledde lagstiftaren att införa ett särskilt straffstadium för människorov. Så kan t.ex. vara fallet när syftet med frihetsberövandet är att tillfoga offret skador som inte är av mer allvarligt slag. Det kan också föreligga förmildrande omständigheter som medför att en tillämpning av straffskalan i lagrummets första stycke inte är motiverad. Den särskilda straffskalan i andra stycket ska ses mot denna bakgrund.

17. Bedömningen av om ett människorov är att hänföra till den ena eller andra straffskalan (gradindelningen) ska göras med beaktande av samtliga omständigheter (p. 10). Det är dock naturligt att vissa omständigheter får spela en särskilt framträdande roll.

18. Gärningsmannens specifika uppsåt ska ges särskild betydelse. Ju allvarligare effekt som gärningsmannen har velat åstadkomma, desto mera talar det för att brottet ska bedömas som människorov enligt första stycket. Också graden av organisation och planering måste beaktas; att ett människorov utgör ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form eller systematiskt utesluter därför vanligen att brottet bedöms som mindre grovt (jfr 29 kap. 2 § 6 brottsbalken).

19. Vid bedömningen bör det vidare beaktas hur bemäktigandet och bortförandet eller inspärrandet har genomförts. Om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet, t.ex. genom att använda skjut- eller stickvapen eller kraftigt våld, talar det för att brottet ska bedömas enligt första stycket (jfr 29 kap. 2 § 2 brottsbalken.)

20. I likhet med vad som gäller vid olaga frihetsberövande bör också frihetsberövandets längd tillmätas betydelse, liksom den grad av fysiskt eller psykiskt lidande eller obehag som offret har utsatts för eller annars fått utstå (jfr Jareborg, a.a. s. 46 och 53 samt Agneta Bäcklund m.fl., Brottsbalken. En kommentar, suppl. 12, januari 2018, 4:2 s. 3).

Frågor om brottskonkurrens

21. Människorov är fullbordat så snart gärningsmannen har bemäktigat sig och fört bort eller spärrat in offret med uppsåt att skada, tvinga till tjänst eller utöva utpressning (se p. 6). Brottets konstruktion får till följd att det inte sällan förekommer att andra brott begås i samband med att offret bemäktigas och förs bort eller spärras in, eller under det att frihetsberövandet består, t.ex. våldsbrott enligt 3 kap. brottsbalken.

22. Om det som gärningsmannen vill åstadkomma med hjälp av frihetsberövandet fullföljs efter det att människorovet har fullbordats, t.ex. misshandel, sexualbrott eller utpressning, ska det dömas särskilt för det brottet. Denna senare gärning ska då inte påverka gradindelningen när det gäller människorovet. Så är fallet oavsett om den sistnämnda gärningen är av lindrigare eller mera allvarligt slag.

23. Situationen är en annan om det är fråga om hot- och våldshandlingar som ingår i själva bemäktigandet eller bortförandet, t.ex. misshandel och olaga hot (3 kap. 5 § och 4 kap. 5 § brottsbalken). Sådana handlingar konsumeras – med hänsyn till den stränga straffskalan för människorov – i normalfallet av människorovet. Särskilt allvarliga våldshandlingar som representerar ett påtagligt straffvärde, t.ex. grov misshandel (3 kap. 6 §), bör emellertid inte konsumeras (jfr bl.a. Jareborg, a.a. s. 46 och Magnus Ulväng, Brottslighetskonkurrens, 2013, s. 482 f.). I de fall där detta medför att gärningsmannen döms både för människorov enligt 4 kap. 1 § första stycket och för grov

misshandel kan det förhållandet behöva beaktas inom ramen för straffvärdebedömningen för att undvika ett opåkallat strängt straff för den samlade brottsligheten.

Bedömningen i detta fall

Den aktuella händelsen

24. Viktor Thomasson befann sig tillsammans med en kamrat vid tvåtiden på natten i centrala Stockholm. De kontaktade en person i syfte att köpa narkotika. Säljaren anlände i en bil. I bilen fanns tre män. Viktor Thomasson och kamraten tog plats i baksätet, där Mohammed Salad satt.

25. Chauffören vände sig om och sade att Viktor Thomassons kusin var skyldig honom pengar. Viktor Thomasson fick utan förvarning motta flera hårda slag i ansiktet från chauffören samtidigt som Mohammed Salad höll fast honom i håret. Han började blöda från näsa och mun. Chauffören sade att han måste betala sin kusins skuld. Efter en viss diskussion om skulden åkte de i väg med bilen och Viktor Thomasson och kamraten fick lämna ifrån sig sina mobiltelefoner. Misshandeln fortsatte under färden, bl.a. fick Viktor Thomasson motta slag i bakhuvudet av Mohammed Salad.

26. Efter en stund stannade de vid en åker. Chauffören och Mohammed Salad slet ut Viktor Thomasson ur bilen. De tilldelade honom flera hårda knytnävsslag, först när han stod upp och sedan när han låg ner. Vid det senare tillfället fick han även ta emot flera hårda sparkar mot huvud och mage. Därefter fortsatte färden. Viktor Thomasson och kamraten fick handdukar över sina huvuden och kunde därför inte orientera sig. Efter en stund stannade bilen. De tre männen tog med Viktor Thomasson och kamraten till en lägenhet. Viktor Thomasson visste inte var lägenheten var belägen.

27. När de kom upp i lägenheten tvingades Viktor Thomasson att klä av sig naken och utsattes för kränkande kommentarer om sin kropp. Chauffören och Mohammed Salad drog in honom på toaletten där han fick motta ytterligare knytnävsslag. De sade att de skulle ”knulla honom”. Efter ett tag fick han ta på sig sina byxor och placerades på vardagsrumsgolvet. Chauffören piskade honom flera gånger på ryggen med ett bälte eller liknande och knackade honom i huvudet med en kniv.

28. Gärningsmännen gick igenom Viktor Thomassons och kamratens plånböcker och sade åt dem att uppge sina personuppgifter så att gärningsmännen kunde ansöka om lån i deras namn på olika webbsidor. De sade även till Viktor Thomasson att de nästa dag skulle åka i väg och hämta hans bil. Det uttalades också hot mot honom och kamraten samt deras familjer om de skulle gå till polisen.

29. Viktor Thomasson var mycket rädd och trodde att gärningsmännen skulle döda honom och kamraten.

30. Chauffören och Mohammed Salad turades sedan om att vakta Viktor Thomasson och kamraten. Viktor Thomasson somnade. När han vaknade såg han att såväl chauffören som Mohammed Salad hade somnat. Han flydde då från lägenheten och larmade polisen.

31. Viktor Thomasson tillfogades genom misshandeln smärta, blånader, svullnader, näsblod samt brott på näsbenet.

Mohammed Salad ska dömas som medgärningsman

32. Av det som hovrätten har funnit styrkt framgår att Mohammed Salad under hela händelseförloppet agerade tillsammans och i samförstånd med chauffören. Han är därför att anse som medgärningsman.

Människorovet är att bedöma enligt 4 kap. § 1 första stycket brottsbalken

33. Det händelseförlopp som Mohammed Salad tog del i innebar att gärningsmännen bemäktigade sig Viktor Thomasson och förde bort honom i syfte att skada honom och pressa honom på pengar. Rekvisiten för människorov är därmed uppfyllda.

34. Människorovet var inte planerat. Bemäktigandet och bortförandet genomfördes inte med hjälp av skjut- eller stickvapen eller någon form av tillhyggen. Däremot skedde det på ett överrumplande och våldsamt sätt. Det är uppenbart att gärningsmännen därvid använde betydligt mer våld än vad som krävdes. Frihetsberövandet, som inte var helt kortvarigt och som avbröts först genom att Viktor Thomasson lyckades fly, präglades av att han genomgående utsattes för en på flera sätt kränkande och förnedrande behandling som var ägnad att få honom att frukta för sitt liv.

35. Människorovet kan därför inte anses vara mindre grovt och är således att bedöma enligt 4 kap. 1 § första stycket brottsbalken.

Mohammed Salad ska dömas även för grov misshandel

36. Mohammed Salad misshandlade, gemensamt och i samförstånd med chauffören, Viktor Thomasson. Misshandeln fortgick i stort sett kontinuerligt under hela händelseförloppet och bör därför bedömas som ett brott.

Mohammed Salad och chauffören uppvisade därvid – framför allt i den del av misshandeln som förövades på åkern (se p. 26) – särskild hänsynslöshet och råhet. Det är därför fråga om grov misshandel. Mohammed Salad ska dömas särskilt för det brottet.

Påföljd och straffvärde m.m.

37. Det saknas skäl att meddela prövningstillstånd rörande målet i övrigt.
38. Med hänsyn till den samlade brottslighetens straffvärde kan annan påföljd än fängelse inte komma i fråga. Högsta domstolen ansluter sig till hovrättens straffvärdebedömning.
39. Hovrättens domslut ska således fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Anders Eka, Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Sten Andersson och Stefan Johansson (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Anna Eberstål

HÖGSTA DOMSTOLEN
Enhet 1
JS 07

AVRÄKNINGSUNDERLAG
2019-06-19
Stockholm

Aktbilaga 41
Mål nr. B 549-19

Underlaget avser

Person-/samordningsnummer/födelsetid 19790926-0635	Datum för dom/beslut 2019-06-19
Efternamn Abdirahman Salad	Förnamn Mohammed

Personen har under en sammanhängande tid av minst 24 timmar varit frihetsberövad* i Sverige eller utomlands med anledning av brott som prövats i målet eller som påföljden avser. Frihetsberövandet har ägt rum under nedan angivna tider.

*på sätt som avses i 2 § lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Frihetsberövad

Frihetsberövandet hävt/upphört/avbrutet
(lämna tomt för ett frihetsberövande som pågår)

2018-04-28	
------------	--

Samtidig verkställighet av påföljd i annat mål

- ☐ Kriminalvården har underrättat domstolen om att personen har påbörjat verkställighet eller har verkställt påföljd i annat mål under den tid som han eller hon varit berövad friheten (2–4 §§ förordning (2019:96) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande).

Tidigare frihetsberövanden av betydelse för avräkningen

- ☐ Domstolen har i avgörandet helt eller delvis undanröjt påföljden i tidigare dom, beslut eller strafföreläggande, och det finns uppgifter om frihetsberövanden i tidigare meddelade domar, beslut eller avräkningsunderlag som har betydelse för avräkningen.

Observera: När domstolen lämnar domen/beslutet eller domsbeviset till Kriminalvården ska i vissa fall tidigare domar/beslut med eventuella avräkningsunderlag och avräkningsunderlag enligt 12 a § strafföreläggandekungörelsen bifogas, om det finns uppgifter där som har betydelse för avräkningen (3 § 4 och 27 § förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.).

.....
Underskrift

Anna Eberstål

.....
Namnförtydligande